

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Jouhki, Jukka

Title: Venäjä, Ukraina ja sumea länsi : banaali oksidentalismi Helsingin Sanomissa

Year: 2015

Version:

Please cite the original version:

Jouhki, J. (2015). Venäjä, Ukraina ja sumea länsi : banaali oksidentalismi Helsingin Sanomissa. *Media ja viestintä*, 38(4), 165-186. <https://doi.org/10.23983/mv.62068>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Artikkeli

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Venäjä, Ukraina ja sumea länsi: Banaali oksidentalismi *Helsingin Sanomissa*

Analysoin artikkelissani *Helsingin Sanomien* pääkirjoitusaukeaman tekstejä vuodelta 2014 ja selvitän, millaisen kuvan ne rakentavat länsimaista. Pohdin myös, millä tavalla Ukrainan kriisi ja Venäjän osallisuus siinä osaltaan vahvistavat näkemystä länsimaista kaikessa heterogeenisuudessaan yhtenäisenä toimijana. Artikkelini osoittaa, että maantieteellisestä laajuudesta ja poliittisesta epäyhtenäisyydestään huolimatta (tai sen vuoksi) länsimaat on hyvä esimerkki Benedict Andersonin ja Michael Billigin kuvailemasta median, sananvalintojen ja pienten arkipäiväisten käytäntöjen avulla ylläpidetystä kuvitellusta yhteisöstä. Se on yhteisö, jonka olemassaololle on tärkeää, että siihen uskotaan ja sitä yhtenäisenä entiteettinä käsitteleviä narratiiveja toistetaan. Analyysini paljastaa myös, että Ukrainan kriisin käsittely pääkirjoituksissa luo osaltaan pohjaa oksidentalismille, länsi-uskalle. Pääkirjoituksissa länsimaat esitetään ”luonnollisena” ja yhtenäisenä kokonaisuutena, jonka jäseniä yhdistävät kulttuuriset, sosiaaliset ja geopoliittiset tekijät.

AVAINSANAT: Venäjä, Ukrainan kriisi, länsimaat, narratiivi, oksidentalismi

Mistä on länsimaiset ihmiset tehty? Uskosta, moraalista, rationaalisuudesta, yksilöllisyydestä ja kansalaisuudesta valtioissa, jotka järjestäytyvät vaihtelevin kokoonpanoin muuttuvien taloudellisten tai sotilaallisten intressien taakse. Tärkeintä länsimaiden¹ olemassaolon kannalta on puhe länsimaista. Vaikka länsimaalaiset ihmiset eivät ole kansa, valtio tai kansallisvaltio, ne ovat silti hyvä esimerkki kuvitellusta yhteisöstä (Anderson 2006). Länsimaihin uskovat ihmiset ylläpitävät länttä monitulkintaisten, mutta selkeästi ilmaistavien symbolien avulla, joita esimerkiksi Anthony P. Cohen (1985, 14–21) kutsuu hurraa-sanoiksi (esim. ”vapaus”, ”demokratia”, ”yksilöllisyys”). Lisäksi lännen – niin kuin minkä tahansa yhteisön – olemassaololle on tärkeää sen banaalius (Billig 1995) eli se, että sen nimeä toistetaan arkipäiväisissä yhteyksissä lähes huomaamattomin sananvalinnoin. Naiivi esimerkki tästä voisi olla vaikkapa kuvaus siitä, mitä tein tänä aamuna:

Heräsin länsimaisen herätyskelloni pirinään. Sitten söin länsimaista aamiaista, pesin länsimaiset hampaani ja vein länsimaisen tyttärenti länsimaiseen päiväkotiin.

Kuvaus on totta, mutta olen tietoisesti tai tiedostamattani halunnut korostaa asioiden länsimaisuutta. Olen valinnut narratiivin, joka vahvistaa uskoani länsimaisuuden olemassaoloon. Kyseisessä esimerkissä länsimaisuuden käyttö tuntuu hassulta, mutta lukemattomissa muissa yhteyksissä ei – kunnes monien esimerkkien kohdalla alkaa miettiä, mitä lännellä, länsimailla tai länsimaisuudella oikein tarkoitetaan tai haetaan. Usein länsi-termiä käytetäänkin banaalin nationalismiin tavoin yksinkertaisesti rajamaan tai painottamaan tarkasteltua ilmiötä puhujalle tai yleisölle mielekkääseen kuviteluun yhteisöön, ”länsimaihini” (Jouhki 2013; Billig 1995).

Suomalaisissa sanakirjoissa ”länsimaat” viittaa yhteisöön, jolla on oma sivistys, elämäntapa, arkkitehtuuri, talous ja arvot, joihin pyrkiminen muualla maailmassa on länsimaistumista (Uusi suomen kielen sanakirja 2015; Kielitoimiston sanakirja 2015). Käsitettä ”länsimainen” käytetään niin tieteessä, mediassa kuin populaarikulttuurissaakin viittamaan jonkinlaiseen ajattelu- tai toimintatapaan, ihmiskäsitykseen tai ihmisryhmään, joita ei kuitenkaan kuvata eksplisiittisesti, vaan joiden semanttinen sisältö jää hämäräksi. Länsi kuitenkin konnotoi muun muassa yksilöllisyyden, talouden, tieteilisyyden ja demokraattisuuden kautta yhtenäiseksi koettua kulttuurialuetta. Konkreettisemmalla tasolla länsimaiksi kutsuttua aluetta näyttää yhdistävän sen vauraus: maailman rikkaimmat maat, pois lukien Aasian vauraat maat, ovat länsi. Lännen vastapoolina nähdään usein siitä merkittävästi poikkeavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia ilmiöitä tai kokonaisia kansakuntia tai kulttuurialueita (Said 1995; Cohen 1985). Yksi niistä on Venäjä.

”Venäjän karhu” saattaa nykyään käyttää länsimaisia merkkiurinkolaseja (Kangas 2007, 14), mutta siihen suhtaudutaan Suomessa yhä sotilaallisen pelon ja taloudellisen toivon sekaisella vakavuudella (Emt., 296; Hallikainen 2003). Venäjän reaktioita myös seurataan Suomessa verrattain herkästi (esim. Pietiläinen 2011, 132). Suomalaisen Venäjä-kuvaa on niin ikään tutkittu verrattain paljon (esim. Immonen 1990; Vihavainen 2004; Kangas 2007; Lounasmeri 2011; Vihavainen 2013; Laine 2015), ja vaikka erilaiset aineistot antavat jossain määrin erilaisia tuloksia, on tutkimusten perusteella syytä olettaa, että suomalaisten Venäjä-kuva on karkeasti arvioiden negatiivinen. Esimerkiksi tuoreen *Helsingin Sanomia* (jatkossa: HS) käsittelevän tutkimuksen mukaan kahden vuosikymmenen aikana (1990–2010) julkaistuista Venäjää koskevista HS:n mielipidekirjoituksista positiivisia oli alle kymmenesosa (Laine 2015, 107). Mielipidekirjoitukset ovat toki hyvin erilainen osa sanomalehteä kuin toimituksen itse tuottamat sisällöt ja erityisesti tässä artikkelissa tarkastellut pääkirjoitusaukeaman tekstit. Laineen tutkimuksen perusteella ei siksi voida väittää, että HS sanomalehtenä olisi Venäjä-vastainen, mutta länsimyönteisenä sitä voi kyllä pitää (ks. esim. Rahkonen 2006, 153–154; Uusimäki 2013).

Ukrainan kriisin media-analyysi on aiheen tuoreuden vuoksi vasta pääsemässä alkuun², mutta on syytä olettaa, etteivät mediat esitä Ukrainan tilanteen vuoksi Venäjää ainakaan aiempaa paremmassa valossa. Artikkelini kohdalla on myös muistettava,

että vaikka tutkin HS:n pääkirjoitusaukeaman tekstejä, en oleta aineistoni edustavan jonkinlaista yleistä HS:n näkemystä lännestä tai Venäjistä. En varsinkaan väitä, että analyysini ulottuisi yleisemmin suomalaiseseen mediaan tai heijastaisi yleistä suomalaista mielipidettä. Analyysini ja siten huomioni tutkimukseni aiheesta, länsimaisuuden journalistisesta rakentumisesta, rajoittuu määrällisesti ja ajallisesti vain käsittelemääni HS:n aineistoon eikä sen perusteella voi tehdä päteviä yleistyksiä, vaan korkeintaan varovaisia arvailuja joistain laajemmista diskursiivisista muodostelmista.

Artikkelissani tutkin, missä mielessä Venäjän harjoittama geopolitiikka ja venäläinen maailmankuva edustavat länsimaiden vastapoolia, jota tarvitaan aktivoimaan länsi niin politiikassa kuin mielikuvissakin. Tarkasteluni varsinaisena kohteena on se, miten Venäjän roolia Ukrainan kriisissä on hyödynnetty lännen ja ei-lännen vastakainasettelun rakentamiseen. Koska medialla on tärkeä rooli tämän asetelman uusintamisessa ja narratiivisen ”lännen” luomisessa, pohdin erityisesti sitä, millä tavalla HS:n Ukrainaa käsittelevät artikkelit osallistuvat länsimaiden ja ei-länsimaiseksi mielletyn Venäjän määrittelyyn. En kuitenkaan aio analyysini perusteella esittää arvioita siitä, kuinka validi käsite ”länsimaat” on. Sen sijaan tarkastelen niitä piirteitä, joita länsimaille kirjoituksissa annetaan. Käsittelem myös esimerkkejä, jotka rakentavat banaalin nationalismin laajentumaksi ymmärtämääni oksidentalista narratiivia (Billig 1995).

Oksidentalismilla tarkoitetaan joskus länsimaistumista, usein länsimielisyyttä ja toisinaan länsivastaisuutta (Woltering 2011, 5; Sims 2012, 207; Spencer 2003). Tässä artikkelissa termi on sisällöltään neutraalimpi, koska tarkoitan sillä uskoa länneksi kutsutun koherentin sosiokulttuurisen kokonaisuuden olemassaoloon. Banaalia nationalismia oksidentalismi muistuttaa siinä, ettei siihen liity poliittisesti kuumaa ”länsi-uskovaisuutta”. Billigin (1995) kuvaileman arkipäiväisen nationalismin tavoin kyse on lähes huomaamattomasta tavasta rakentaa länsimielistä yhteisöllisyyttä käyttämällä vaikkapa termejä länsi ja länsimainen. Arkipäivän kokemukseen kansallisuudesta eli banaaliin nationalismiin ei kuulu intohimoista lipunliehutusta, kuten Billig huomauttaa, vaan lähes alitajuisia, tavanomaisia arjen akteja, joilla viitataan kansallisuuteen (tällaisia tekoja ovat esimerkiksi kansallisuuden toistaminen puheessa, tavaroiden tai tilojen merkitseminen valtion lipulla sekä presidentin kuvan pitäminen koulun seinällä). Billigin mielestä arkinen ja ”viileä” nationalismi on kuitenkin jopa tehokkaampaa kansallismielisyyttä kuin ”kuuma” nationalismi.

Banaalin nationalismin tutkimuksen esimerkkiä seuraten analysoin ensinnäkin tapaa puhua lännestä, länsimaisuudesta ja länsimaista näennäisen neutraalisti ja normalisoidusti. Toisekseen selvitän, millaisen länsi-kuvan – tai oksidentalistisen kertomuksen – nämä narratiivit muodostavat lähes huomaamatta. Tarkastelen samalla tavalla myös aineistoni Venäjä-narratiivia sekä sen tapaa kuvata Venäjä lännen vastakohdaksi tai vähintäänkin sen ulkorajoja määritteleväksi tekijäksi. Tarkennan aineiston analyysin Ukrainan kriisiä käsitteleviin teksteihin, sillä kriisit tuovat selvemmin esiin paitsi kollektiivisia identiteettejä myös niitä rakentavia narratiiveja (esim. Femenia 1996; Youssef 2008).

Narratiivinen lähestymistapa lehtikirjoitusten tutkimisessa

Aineistonani ovat kaikki ne HS:n Ukrainan kriisiä käsittelevät pääkirjoitusaukeaman artikkelit vuodelta 2014, joissa ilmenee eri taivutusmuodoissa termit länsi, läntinen tai länsimainen, Ukraina tai ukrainalainen sekä Venäjä tai venäläinen. Hain tekstejä HS:n internetarkistosta hakusanoilla län*, länsima*, ukraina* ja venä* rajaten haun tulokset vuoteen 2014 ja osastoon ”Pääkirjoitukset”. Tulokseksi sain 56 pääkirjoitusta. Pääkirjoitusten lisäksi otin tarkasteluun mukaan kaikki muut pääkirjoitusaukeaman osiot, joita ovat ”Muut lehdet”, ”Merkintöjä”, ”Vieraskynä” ja sunnuntaisin lehden toimittajan laatima ”Kolumni”.

Lukiessani kirjoituksia kiinnitin erityistä huomiota siihen, millaisia lausumia lännestä tai länsimaista oli muodostettu sekä kuinka Venäjään liittyvät lausumat suhteutuivat länteen. Huomioin myös lausumien kontekstin eli sen, missä laajemmassa asiayhteydessä tai narratiivisessa teemassa kukin lausuma esitettiin. Lopuksi jaottelin analysoimani lausumat aiheiden mukaan, ja artikkelini aineistoa käsittelevät luvut noudattavat tätä jaottelua. Keräämistäni lausumista valikoin näihin lukuihin analysoitavaksi ja siteerattavaksi näytteitä, jotka edustavat hyvin omaa narratiivista aihealuettaan. Vaikka tekstiaineistojen tutkimuksessa on usein tapana kuvailla, kuinka tietyt merkitykset tai teemat ”nousevat aineistosta”, on syytä muistaa, että aineiston analysointi ja sen järjestäminen ovat myös tutkijasta riippuvaa toimintaa ja että eri tutkijat voivat painottaa erilaisia teemoja (Gergen 1997; Trahar 2009).

Pääkirjoitukset, joita aiemmin Suomessa kutsuttiin ”johtaviksi kirjoituksiksi”, ovat aiheen tutkimisen kannalta arvokasta aineistoa, sillä ne ovat olennainen osa sanomalehtijournalismia ja edustavat useimmiten yksittäistä toimittajan näkemyksen sijaan lehden virallista mielipidettä (Pietilä 2008, 75). Tampereen yliopiston tiedotusopin professori Pertti Hemánus (1972, 18–27; ks. myös Pietilä 2008, 76) jaotteli aikoinaan pääkirjoitukset vielä tänäänkin nähtävissä oleviin neljään tyyppiin: pohdiskeleviin, erotteleviin, taustaa valottaviin ja linjaa viitoittaviin kirjoituksiin. Pohdiskelevat pääkirjoitukset eivät asetu kannattamaan mitään vaihtoehtoa, mutta erottelevat pääkirjoitukset jo suosittelivat lukijalle vaihtoehtoa. Taustaa valottavat pääkirjoitukset sen sijaan tarjoavat taustaselvityksen uutiselle, kun taas linjaa viitoittavat kirjoitukset jo toteavat suhteellisen selvästi, mikä vaihtoehto tai toimintalinja aiheen suhteen tulisi valita. Aineistossani esiintyy kirjoituksia kaikista edellä mainituista tyypeistä

Analysoimani osiot ”Muut lehdet”, ”Merkintöjä”, ”Vieraskynä” ja ”Kolumni” luokitellaan HS:n internetarkistossa pääkirjoituksiin, mutta ne eroavat jossain määrin tavanomaisesta pääkirjoituksesta. ”Muut lehdet” sisältää toimituksen valikoimia muiden sanomalehtien otteita ajankohtaisista asioista, ”Merkintöjä”-osiossa puolestaan yksi *Helsingin Sanomien* pääkirjoitustoimittajista kirjoittaa kolumnin ja pääkirjoituksen välimaastoon sijoittuvan kanta-aottavan tekstin. ”Vieraskynä”-osiossa joku toimituksen ulkopuolinen kirjoittaja (kuten tutkija) esittelee ajankohtaista aihetta. ”Kolumnissa” joko *Helsingin Sanomien* pääkirjoitustoimittaja tai muutoin johtavassa asemassa oleva toimittaja tai joku toimituksen ulkopuolinen poliittisesti, kulttuurisesti tai kansantaloudellisesti merkittävä henkilö kirjoittaa poleemisen kirjoituksen

ajankohtaisesta aiheesta. Oleellista tutkimusaineistoa pääkirjoitusaukeaman muut tekstit ovat siksi, että *Helsingin Sanomien* pääkirjoitustoimitus on nostanut ne merkittäviksi puheenaiheiksi pääkirjoitusten ohien.

Sanomalehtiaineiston analyysi mahdollistaa monenlaisia lukutapoja. Tässä tapauksessa olen pyrkinyt hahmottamaan kertomuksellisia kokonaisuuksia ja osa-alueita, joiden tunnistamista kutsutaan usein narratiivisen metodin prosessiksi (Bruner 1991). Melkein mitä tahansa populaaria, journalistista, tieteellistä, runollista, kirjoitettua tai puhuttua tekstiä voidaan lähestyä kertomuksena, jolla on oma rakenteensa. Kertomus eli narratiivi on ihmisille olennainen tapa tuottaa merkityksiä ja tehdä maailma ymmärrettäväksi. Narratiivi ei kuitenkaan ole erityinen ikkuna sen ulkopuolella olevaan todellisuuteen, vaan osa todellisuutta. Se on tapa antaa merkityksellisiä tulkin-toja elämälle ja maailman tapahtumille. Kulttuurintutkijan näkökulmasta narratiivit eivät niinkään kuvaa tapahtumia kuin tulkitsevat niitä. (Ukkonen 2003.)

Tarinoiden kertominen – tieteellisemmin: narratiivinen uusintaminen – myös ylläpitää yhteisöä. Esimerkiksi uutismediassa toistuvat narratiivit pitävät yllä kulttuurisia muistoja ja jaettuja tapoja ymmärtää maailmaa. Kun tarinat nivoutuvat suuremmaksi kokonaisuudeksi, ne kumuloituvat eräänlaiseksi kulttuurien, historioiden ja perinteiden kokonaisuudeksi, jota kutsutaan usein suureksi kertomukseksi. Narratiivinen lähestymistapa auttaa ymmärtämään, miten tämä kaikki tapahtuu ja kuinka sekä ryhmiä että yhteisöjä rakennetaan niin tekstissä kuin puheessakin. Kun lähestymistapaa sovelletaan mediaan, toimittajia tarkastellaan tarinankertojina tai narratiivien tuottajina, jotka toteuttavat enemmän tai vähemmän jaettuja narratiivisia käytäntöjä. Narratiivit eivät ole vankiloita sen enempää kuin vapauttajiakaan, joskin tutkijat usein painottavat jompaakumpaa puolta. (Bruner 1991; Robertson 2001.)

Artikkelissani narratiivinen metodi on mielekäs lähestymistapa sanomalehden luonteen vuoksi. Sanomalehteä pidetään yleensä jossain määrin neutraalina informaation lähteenä, mutta sisällöllisesti kaikki mediatekstit ovat jossain määrin valikoivia ja kompleksista todellisuutta yksinkertaistavia kertomuksia (Fulton 2005, 225–232). Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sanomalehtikirjoitusten sisällöt olisivat valheellisia. Kirjoittamisprosessissa vain on tehtävä merkittäviä narratiivisia valintoja, koska todellisuutta itsessään ei voi kaikessa kompleksisuudessaan toistaa. Narratiivisessa analyysissä hahmotetaan usein niin sanottuja tyyppikertomuksia (vrt. diskurssianalyysin diskurssit), joiden avulla osoitetaan yleisiä ajattelu- tai toimintatapoja, merkityksiä ja asenteita. (Bruner 1991; Koski 2007; Wortham 2001.) En siis suhtaudu lehtiaineistoon informaationa niin sanotusta objektiivisesta todellisuudesta, vaan enemmänkin kertomuksellisina valintoina, joiden avulla kirjoituksen kohdetta merkityksellistetään. Yksittäiset lehtiartikkelit ovat tässä mielessä mikronarratiiveja, jotka osallistuvat suuremman kertomuksen (*grand narrative*) rakentamiseen (Peelo 2006; ks. myös Koskinen-Koivisto 2013).

Sovellan narratiivista metodologia seuraavasti: Tarkastelen yksittäisiä Ukraina-aiheisia pääkirjoitusaukeaman tekstejä tarkastellaan sen mukaan, mitä niissä kerrotaan ”län- nestä”, erityisesti suhteessa Venäjään. Näiden mikronarratiivien pohjalta hahmottelen edelleen laajempaa narratiivista kokonaisuutta, kuviteltua yhteisöä nimeltään länsi-

maat. Narratiivisen metodin mukaisesti painotan myös sitä, että vaikka narratiivit eivät olekaan absoluuttisessa mielessä luotettavia kuvauksia niin sanotusta fyysisestä todellisuudesta, ne ovat luotettavia kuvauksia narratiivisesta todellisuudesta eli siitä, mikä kirjoittajille on merkittävää heidän maailmankuvassaan ja mitä seikkoja he haluavat nostaa kerronnassaan esille. Tässä artikkelissa narratiivit eivät siis niinkään ole tiedonantoja tapahtumista kuin maailmankuvan rakentamista. (Ks. esim. Hyvärinen 2010, 91–92; Hägg 2010.) Narratiiveissa kirjoittajat ilmaisevat suurempaan sosiokulttuuriin kokonaisuuteen nivoutuvia henkilökohtaisia näkemyksiä (ks. esim. Koskinen-Koivisto 2013, 10; Gergen & Gergen 1983).

Tarkastelen aineistoa myös jossain määrin kriittisesti tai vastakarvaan eli yritän tavoittaa aineistosta merkityksiä niin sanotusti rivien välistä tai ”paljastaa niistä aktiivisella kuulustelulla asioita, joita ne eivät pinnallisesti katsoen näyttäisi sisältävän” (Lakomäki ym. 2011, 12).

Oksidentalismi eli länsi kuviteltuna yhteisönä

Nationalismi muistuttaa paljon heimoideologiaa tai mitä tahansa kollektiivista identiteettiä, jossa ryhmä ihmisiä kokee sijoittuvansa ”meihin” eikä ”muihin”. Oksidentalismi puolestaan on pitkälti nationalismin kaltainen ilmiö, tosin sillä erotuksella, että oksidentalismi kohdistuu kansakuntaa laajempaan populaatioon. Oksidentalismien voi sanoa tarkoittavan tapaa kutsua sumeasti määriteltyä ja vaihtelevaa valtioiden ja/tai kansojen joukkoa ”länneksi” tai ”länsimaiksi” olettaen, että tuolla joukolla on merkittävä määrä sosiokulttuurista yhtenäisyyttä. Käsitteen tutkija James Carrier (1995) kuvaileekin oksidentalismia tyylytellyksi kuvaksi lännestä. Määrittäessään itseään ja nimetessään asioita ja ilmiöitä länsimaisiksi luodaan hallitsevaa kuvaa länsimaalaisuudesta, joka rajaa ihmisiä, kansoja, valtioita ja ilmiöitä länsimaisuuden sisä- ja ulkopuolelle.

Benedict Andersonin (2006) nationalismien käsittelyssä media luo ja uusintaa kuviteltua yhteisöä, jonka jäsenet tuntevat kiintymystä ja eräänlaista sukulaisuutta toisiinsa ilman, että olisivat koskaan toisiaan tavanneet. Kun uutismedian kuluttajat lukevat uutisia – tai antropologin näkökulmasta osallistuvat päivittäiseen massaseremoniaan – heille alkaa muodostua käsityksiä siitä, mitkä puheenaiheet ovat paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti tärkeitä eli mistä heidän tulisi ajatella jotain. Koska kansalaiset kuuluvat suureen medioituneeseen ”perheeseen”, he voivat kokea olevansa ”veljiä” ja ”siskoja”, jotka jakavat yhteisen historian. Michael Billigin kuvailemaa banaalia nationalismia puolestaan on se, että ihmisryhmien edustajiin viitataan nimityksillä ”jyväskyläläiset”, ”suomalaiset” tai ”länsimaalaiset”, mikä vahvistaa niin vastaanottajan kuin viestin lähettäjänkin kokemusta (itsen tai joidenkin) kuulumisesta edellä mainittuihin yhteisöihin. Samalla vahvistuu myös yksilön usko näiden yhteisöjen olemassaoloon. Näistä elementeistä – kuvitteellisuudesta ja banaaliudesta – on syntynyt muun muassa moderni valtio, anonyymien ihmisten lojaali perheyhteisö. (Anderson 2006; Billig 1995; Jouhki 2007.)

Niin Anderson kuin Billig rajasivat analyttisen katseensa kansallisvaltion, kuten suurin osa kuvitelluista yhteisöistä kiinnostuneista tutkijoista on tehnyt (Llobera 1994; Bozdağ 2014, 298–299, Ruddick 2013, 20). Andersonin (2006, 6) mukaan mikä tahansa kasvokkaista kontaktia painottavaa muinaista kylää suurempi yhteisö on median avulla ylläpidetty kuviteltu yhteisö. Kylää laajempia yhteisöjä sen sijaan ei voi itse henkilökohtaisesti ja konkreettisesti kokea, joten ne täytyy kuvitella yhteisöä käsittelevien narratiivien avulla. Tosin monien mielestä tuo muinainen kyläkin oli kuviteltu yhteisö (esim. Appelbaum 2003, 204). Jotkut ovat tutkineet Andersonin tematiikka soveltaen jopa kouluja (Cobb-Roberts ym. 2006), kyläyhteisöjä (Freidenberg 2010, 4; Scheier 1998), kaupunkeja (McInerney 2010, 217; Resina 2003, 103) ja läänejä (esim. Opp 2007; Hsu 2000; Huff 2005). Tutkijat ovat käsitelleet myös Euroopan Unionia kuviteltuna yhteisönä (esim. McNamara 2011), samoin virtuaalisia yhteisöjä (esim. Gruzd ym. 2011). Länsimaalaisuus sijoittuu tässä mielessä andersonilaiseen kuviteltujen yhteisöjen jatkumoon, sillä se on kollektiivi, jonka jäsenet eivät tunne toisiaan mutta uskovat olevansa tarpeeksi samanlaisia, että heitä voi kutsua samalla nimellä. Länsimaita voikin pitää valtioiden rajat ylittävänä oksidentalisisena versiona kuvitellusta yhteisöstä.

Seuraavissa luvuissa tarkastelen HS:n pääkirjoitusaukeaman tekstien kautta sitä, mitä länsi on ja kuinka Venäjä on elintärkeä uhka länsimaisuudelle. Etenen esittelemällä kolme hahmottamaani narratiivista kokonaisuutta (kukin omassa luvussaan), jotka aineiston perusteella kuvaavat länsimaisuuden merkityssisältöjä:

1. ”Sumea länsi” -luvussa vastaan kysymykseen, mitä länsi ja länsimaisuus ovat. Esittelen käsitteisiin vahvasti liittyviä, mutta vaihtelevia merkityksiä, jotka antavat kontekstista riippuen hyvinkin erilaisia (esim. maantieteellisiä, geopolittisia, moraalisia) määritelmiä lännestä.
2. ”Lännen epäyhtenäisyys yhdistää” -luvussa käsitelen aineistossa havaitsemaani narratiivia lännen epäyhtenäisyydestä. Tulkitsen sen kuitenkin toimivan – kenties paradoksaalisen kuuloisesti – lännen yhtenäisyyden rakentajana.
3. ”Länsi ei ole Venäjä” -luvussa keskityn lännen määrittelyyn erityisesti Venäjänegaation kautta ja esitän, että ollakseen oksidentalisisesti mielekäs narratiivinen kokonaisuus, heterogeeninen ja sumea länsi vaatii selkeän vastapoolin, Venäjän, johon viitaten länsi voi merkitä symbolisen rajansa.

Sumea länsi

Mitä konkreettista voidaan sanoa lännestä HS:n aineiston perusteella? Ainakin se merkittävä seikka, että Venäjä ei ole länttä eikä länsi Venäjää (tästä lisää myöhemmin). Helpompaa olisikin ehkä kertoa, mitä länsi ei ole, sillä se, mitkä valtiot, valtioryhmät tai maantieteelliset alueet kuuluvat HS:n länteen, vaihtelee huomattavasti asiansyhteyden mukaan. Aineistosta kuitenkin selviää, että länsi on alueellisesti tarkasteltuna vähintäänkin Länsi- tai läntinen Eurooppa (esim. 31.3.2014³). Toisaalta länsi tai länsi-

maat ovat usein huomattavasti läntistä Eurooppaa suurempia kokonaisuuksia. Länsi samastetaan toisinaan EU:hun, mutta vähintään yhtä usein Eurooppaan, Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin tai Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan. Laajimmillaan länsi näyttäisi sisältävän edellä mainittujen alueiden lisäksi muutamia vauraita Aasian maita (erityisesti Japanin). Usein myös kansainväliset ja maailmanlaajuiset organisaatiot, kuten ETYJ, YK, Nato ja IMF sekä G7-, G8- ja G20-maat samastetaan länteen HS:n teksteissä. Toisinaan länsimaat tarkoittavat määrittelemätöntä joukkoa teollisuusmaita, mutta erityisesti sotilaallisten aiheiden käsittelyssä länsimailla tai lännellä tarkoitetaan Natoa tai Yhdysvaltoja vaihtelevine liittolaisineen. Alla olevasta sitaatista ilmenee, kuinka EU ja Yhdysvallat ovat assosiaatiosuhteessa lännen ja länsimaiden kanssa:

Seinä EU että Yhdysvallat lisäsivät tällä viikolla Venäjään kohdistamiaan pakotteita poikkeuksellisesti tahdistamatta niitä keskenään. Tulevina kuukausina länsimaiden yhtenäisyys suhteissa Venäjään on kuitenkin aiempaakin keskeisempää. Se myös joutuu koetukselle. Lännessä joudutaan ennakoimaan sekä Venäjän että Ukrainan talouksien nopean rapautumisen seurauksia. (21.12.2014; ks. myös 17.9.2014 Vieraskynä)

Otteessa ei sanota suoraan, että länsi on sama kuin EU tai Yhdysvallat. Selvää kuitenkin on, että ne ovat vähintäänkin osa länttä. EU ja Yhdysvallat edustavatkin usein jonkinlaista lännen hegemonista ydintä, joka tosin voi olla sisäisesti riitainen (mistä seuraavassa luvussa lisää). Tämä hegemonia ilmaistaan toisinaan eksplisiittisestikin:

Yhdysvallat on keskeisin maa, kun länsi päättää reaktioistaan Venäjän operaatioon, joka pyrkii Ukrainan uuden länsimielisen johdon kaatamiseen. (26.3.2014)

Edellisestä otteesta käy ilmi, että länsi on toimija, joka voi päättää asioita. Seuraava Venäjä-strategiaa käsittelevä kirjoitus puolestaan rakentaa assosiaation lännen ja EU:n välille. Euroopan Unioni on vähintäänkin osa länttä tai tässä tapauksessa ehkä sama asia kuin länsi:

Venäjän talouden kriisi on edennyt paljon ennakoitua nopeammin. Se on nostanut pakotepäätösten rinnalle arviot Venäjän pitkän aikavälin näkymistä ja lännen tarpeesta reagoida niihin. EU tarvitsee vahvan Venäjän-strategian. (21.12.2014)

Hajanaisuudestaan huolimatta voidaan sanoa, että länsi on välttävä nimike ainakin erilaisille valtioiden lyhyt- ja pitempiäaikaisille liittoutumille, jotka toimivat Yhdysvaltain ja/tai EU:n johdolla. Olisi tietenkin täsmällisempää puhua vaikkapa vain Natosta, Yhdysvalloista, EU:sta tai mistä tahansa maasta, josta kulloinkin on kysymys. Todennäköisesti länsi-termin käyttö on kuitenkin taloudellisempaa ja sumeudesta huolimatta vastaa kirjoittajan tarpeeseen rakentaa läntistä yhteisöä. Vaikka lännen kokoonpano vaihtelee paljon, käsiteltävän aineiston valossa voidaan sanoa, että vuonna 2014 geopoliittisen lännen muodostivat erityisesti ne maat, jotka asettivat pakotteita Venäjälle sen toimien vuoksi Ukrainassa (esim. 8.8.2014; 2.12.2014). Eryistapaus tässä jou-

kossa on Japani⁴, joka on mukana Venäjän vastaisissa pakotteissa mutta jota harvoin ainakaan kulttuurinsa puolesta on määritelty länsimaaksi.

Kun lännen toimijuutta kuvataan, riittää usein, että toimijoina on ainoastaan muutama valtio tai niiden edustajat. Esimerkiksi G20-ryhmän huippukokousta Australiassa käsittelevä pääkirjoitus (18.11.2014) kertoo, että "[l]äntisten johtajien pääviesti kokouksesta oli jyrkkä tuomio Venäjän tukemille sotatoimille Itä-Ukrainassa". Pääkirjoituksessa asiaa ei mainittu, mutta länsimaita edustavan viestin antajia oli ainoastaan kolme – Yhdysvaltain, Australian ja Japanin edustajat⁵ (ks. myös 29.8.2014). Pääkirjoittaja siis joko koki Japaninkin kuuluvan länteen tai hänen mielestään kaksi läntistä johtajaa kolmesta riitti, että viestin voitiin sanoa tulevan "läntisiltä johtajilta".

Yhdysvaltain edustajana Barack Obama edustaa hetkittäin myös hegemonista länttä. Alla olevasta otteesta ilmenee, että on olemassa "johtavat länsimaat", jolla tarkoitettaneen erityisesti sotilaallista johtajuutta:

Yhdysvaltain presidentti Barack Obama perusteli uusia pakotteita sillä, ettei Venäjä ole lopettanut tukeaan Itä-Ukrainan separatisteille, jotka parhaillaan käyvät sotaa Ukrainan armeijaa vastaan. Johtavien länsimaiden ja Ukrainan mukaan Venäjän rajan yli saapuu raskasta aseistusta ja asemiehiä separatistien tueksi, vaikka Venäjä kiistää osallisuutensa. (18.7.2014)

Mitkä maat kuuluvat "johtaviin länsimaihin", jää epäselväksi. Myös seuraavassa otteessa Obama edustaa länttä, joka näyttäytyy tällä kertaa Naton, Yhdysvaltain ja EU:n yhdistelmänä:

Obama toisti Haagissa ja Brysselissä, että Yhdysvallat on sitoutunut sekä puolustusliitto Naton keskinäiseen puolustusveloitteeseen että Yhdysvaltain ja EU:n yhtenäisyyteen Ukrainan kriisissä. Se oli lännen uskottavuudelle välttämätöntä, ja se oli tärkeä viesti Venäjälle. (31.3.2014)

Aasian maat eivät Japania lukuun ottamatta yleensä lukeudu länsimaihin, mutta aineiston mukaan voivat silti kuulua "länsileiriin" (esim. 3.4.2014). Myös joidenkin kansainvälisten organisaatioiden, kuten IMF:n, nähdään olevan sama kuin "länsi":

Ukraina on jo saanut kansainvälisiltä rahoittajilta noin kuusi miljardia euroa. Tuella länsi maksaa käytännössä Ukrainan velkoja Venäjälle. Suuri osa tuesta on mennyt Ukrainan lainojen hoitokuluihin ja maksuihin kaasutoimituksista. IMF:n tukipaketti Ukrainalle seuraavaksi pariksi vuodeksi on entuudestaan yhteensä noin 13 miljardia euroa. EU on luvannut 11 miljardia euroa tukea viiden vuoden kuluessa ja harkitsee nyt 2 miljardin euron tukierää. (13.12.2014)

Joskus taas kansainvälisyyskään ei ole oikeaa kansainvälisyyttä ilman länsimaiden hyväksyntää:

Venäjän maanantaina julkistama esitys kansainvälisestä kontaktiryhmästä edellyttäisi muun muassa sitä, että lännen ja myös Ukrainan olisi hyväksyttävä Krimin kansanäänestys ja sen seuraukset. (18.3.2014)

Joissakin kirjoituksissa sen sijaan muistutetaan, että länsi ei ole sama asia kuin kansainvälinen yhteisö, vaan länsi tarkoittaa teollisuusmaita. Vaikka teollisuusmaiksi voidaan lukea monia ei-länsimaisia maita, pointtina näissä huomioissa on, että länsi on eri asia kuin niin sanottu kolmas maailma tai arabimaat:

Yleiskeskustelun kokonaisuudesta hahmottuu lopulta se, että Isis ja Ukraina ovat tärkeimpiä kysymyksiä lähinnä teollisuusmaille ja arabimaille. Suuri osa muun maailman johtajista keskittyi heille läheisiin aiheisiin. Se kannattaa pitää mielessä, kun länsimaat sanovat puhuvansa ”kansainvälisen yhteisön” äänellä. (26.9.2014)

HS:n aineistossa puhutaan hyvin harvoin ”länsimaisesta ihmisestä”, toisin kuin muissa lehden osastoissa (ks. Jouhki 2013). Malesialaiskoneen alasampuminen heinäkuussa 2014 Itä-Ukrainassa sai kuitenkin yhden pääkirjoituksen määrittelemään länsimaisen ihmisen:

Länsimaisen ihmisen raivo ja tunne epäoikeudenmukaisuudesta on valtava voima, sillä hän ei ole tottunut kohauttamaan olkiaan omalle kohdalle sattuvien vääryyksien edessä. Tämä alkaa nyt vaikuttaa myös EU:ssa, mitä Kreml ei ole vielä ymmärtänyt. (24.7.2014)

Kirjoituksesta voidaan päätellä, että on olemassa geneerinen länsimainen ihminen, joka vääryyksiä kohdatessaan ei ole välinpitämätön, vaan tuntee epäoikeudenmukaisuutta ja raivoa. Länsimaisen ihmisen oikeudentaju näyttäytyy valtavana voimana, joka vaikuttaa EU:ssa. Kreml ja Venäjä eivät pääkirjoituksen mukaan ole vielä ymmärtäneet, että oikeudentajuinen länsimainen ihminen vaikuttaa EU:ssa. Kirjoituksen perusteella on myös syytä olettaa, että Venäjällä ei ole ainakaan samanlaista oikeudentajua. Muunlaisista kuin länsimaisista ihmisistä ja heidän oikeudentajustaan kirjoitus ei puhu, joten siitä ei voi päätellä kuinka vaikkapa aasialaiset reagoisivat vääryyksien edessä. Voi olla, että kirjoittaja ajattelee, että ihmiset missä tahansa maailmalla reagoivat epäoikeudenmukaisuuteen samalla tavalla. Länsimaisen ihmisen reagoinnissa merkittävää lienee kuitenkin se, että tällä on erityisesti syytä reagoida vääryyksiin, joissa Venäjä on jotenkin taustavaikuttajana.

Länsimaista ihmistä määritellään hiukan myös kirjoituksessa (2.4.2014 Kolumni), jossa Erkki Tuomioja saa yllättäen kunnian edustaa länsimaita erityisen länsimaisena toimijana. Kirjoitus kertoo, että ”tuo rauhamerkkiä rintanappina kantava vanha vasemmistodemari ja vastarannanälykkö” onkin ”länsimaiden yhteisen linjan selkein tukija Suomen johdossa”. Sen sijaan “[k]okoomuslainen presidentti ja pääministeri tulevat perässä hieman jarrutellen”. Tekstistä voitaneen päätellä käänteisesti, että länsimaisuus ei yleensä tarkoita pasifismia, vasemmistolaisuutta eikä kenties kriittistä intellektuaalisuuttakaan.

Lännen epäyhtenäisyys yhdistää

Ukrainan kriisiä käsitellessään pääkirjoitusaukeaman tekstit kuvailevat usein lännen yhtenäisyyttä ja epäyhtenäisyyttä. Esimerkiksi ”Kiistely pakotteista hajottaa jo länttä” otsikoitu pääkirjoitus (18.7.2014) kertoo epäyhtenäisyyden lähteeksi Yhdysvaltojen ja EU:n erilaiset Venäjä-pakotteet, mikä taas johtuu EU:n läheisemmästä kauppakumppanuudesta Venäjän kanssa. Länsimailla ei myöskään ole ollut selvää ja yhtenäistä käsitystä Venäjän suhteen:

Länsimaat tarvitsevat nyt nopeasti selvän ja yhtenäisen käsityksen siitä, miten estetään Venäjän sotilaallisen voiman esiinmarssin yltyminen avoimeksi sotilaallisen voiman käytöksi. Toisin kuin Venäjällä länsimailla ei näyttäisi olevan valmiita suunnitelmia. (3.3.2014)

Länsimaiden tehokkain vastaus Venäjän haasteeseen on yhtenäisyys (31.3.2014).

Kirjoituksissa länsi siis on jotain, jonka rintama on usein rikkoontunut tai sen ehyenä pysymistä toivotaan Venäjän uhan vastustamiseksi:

Länsimaiden rintaman pysyminen melko ehyenä voi olla yllätys Venäjälle, mutta Venäjä tuskin luopuu yrityksistään rikkoa rintamaa. (21.12.2014)

On vaikea sanoa, tarkoitetaanko aineistossa, että länsi oli ennen Ukrainan kriisiä yhtenäisempi, vai sitä, että Ukrainan kriisi on vain osoittanut, kuinka epäyhtenäinen länsi oikeasti on. Epäyhtenäisyyttä korostavaa länsi-kuvaa sekoittavat kirjoitukset, joiden mukaan Ukrainan kriisi on pikemminkin yhdistänyt länttä (esim. 31.3.2014). Suomenkin asema länsimaisena kansana ja valtiona riippuu hieman kirjoittajasta. Suomi ei kuitenkaan ole enää idän ja lännen välissä, vaan puolustaa selkeästi länttä:

Suomi on kriisissä muiden EU-maiden joukossa taivuttamassa Venäjään luopumaan toiminnasta, joka vaarantaa Euroopan rauhan, aiheuttaa pitkäaikaista taloudellista haittaa ja luo epävarmuutta myös Suomen ympäristössä. Länsimaisen yhteisön puolustamisella on nyt hinta. (15.3.2014)

Aivan lännen ytimessä Suomi ei kuitenkaan näytä olevan, vaan pikemminkin prosessissa, jossa ollaan jo voiton puolella. Tästä kertoo se, että Suomi kuvataan eräässä kirjoituksessa (25.5.2014 Kolumni) hieman riistariitaisesti sekä ”osaksi länttä” että lännen ”kumppaniksi”: ”Suomi ei ole kohtaamassa Venäjää yksin vaan osana länttä, joka on Suomen tärkein kumppani sekä henkisesti että taloudellisesti.” Kumppani-termihän viittaa asemaan kumppanista erillisenä, mutta ”osa” tarkoittaa kuulumista johonkin. Toisinaan Suomen EU-jäsenyys kuitenkin merkitsee automaattisesti länsimaisuutta (esim. 31.8.2014 Kolumni), joskin vasta Ukrainan kriisin aikana ”Suomen asema länsimaana on [- -] selkiintynyt” (5.8.2014). Toisinaan Suomi taas näyttäytyy sivustakatsojana, kun Venäjä ja länsi hoitavat suhteitaan:

Signaalit Ukrainan kriisin kehityssuunnasta ovat ristiriitaisia, mutta eivät lupaavia. Suomessakin esiintyy odotuksia pakotteiden ja vastakkainasettelun kauden päättymisestä ja paluusta jonkinlaiseen normaalitilaan Venäjän ja lännen suhteissa. (1.11.2014)

Länsimaisuuden aste riippuu myös paljolti siitä, mihin sitä vertaa. Jopa Itä-Euroopassa sijaitseva Puola voi esiintyä ”keskeisenä länsieurooppalaisena vaikuttajana”, jos sitä tarkastelee suhteessa Venäjään (6.6.2014). Kun Suomesta puhutaan Itä-Euroopan maiden joukossa, se näyttäytyy selkeästi länsimaana:

[Kazakstan ja Valko-Venäjä] ovat Venäjän rajanaapureita, kuten Suomi. Oleellinen ero on siinä, että Suomi on länsimaa ja osallistuu EU:n jäsenenä Venäjän vastaisiin pakotteisiin. (21.8.2014; ks. myös 15.4.2014)

Länsimaisuus näyttäytyy myös jonkinlaisena normaalitilana, johon kaikki EU-maat pyrkivät. Eräs pääkirjoitus (7.10.2014) spekuloi Latvian vaalitulosta, jossa ”Venäjä-mielinen ja venäjänkielinen Harmonia-puolue” oli ”joissakin ennusteissa” saanut paljon kannatusta. Toteutuessaan se olisi ollut ”dramaattinen poikkeama länsimaiden reaktioista Venäjän voimatoimiin Ukrainassa.” Toisin sanoen EU-maan äänestäjäkunta on länsimainen ja siksi osoittaa vastustavansa Venäjän toimia.

Tärkeää lännen epäyhtenäisyyttä korostavissa narratiiveissa on se, että luodessaan kuvaa lännestä, jonka rivit ovat sekaisin, on metaviestinä silti oletus vahvassa rintamassa olevasta lännestä, jolle hajanaisuus on vain väliaikainen ongelma. Oksidentalismi eli länsi-uskon kannalta onkin melko lailla yhdentekevää, onko länsi narratiiveissa yhtenäinen vai ei. Tärkeämpää on se, että on olemassa jokin länsi, vaikka se olisi hajanainenkin. Jos kirjoituksissa puhuttaisiin vain eri Euroopan, EU:n, Pohjois-Amerikan, Naton ja muiden kansainvälisten organisaatioiden erimielisyyksistä ja tavoitellusta yhtenäisyydestä, ei kielenkäyttö tulisi luoneeksi yhtä vahvaa kuvaa yhteisöstä kuin silloin, kun näitä eri tahoja kuvataan termillä länsi tai länsimaat.

Yhteisöllisyyttä luodaan antamalla heterogeeniselle kokoelmalle toimijoita nimi ja kuvittelemalla sille – yhtenäinen tai epäyhtenäinen – rintama sekä asettamalla sille yhteinen ja yksiselitteinen vihollinen, joka jätetään toiminnan ulkopuolelle: ”On vain luonnollista, jos Venäjällä kriisin aiheuttajana ei ole enää pääsyä kriisikokoukseen” (10.3.2014). Kuvaavaa on, että erään Vieraskynä-kirjoituksen (26.9.2014) mukaan Ukrainan kriisin osapuolet ovat Venäjä, Ukraina ja länsimaat. Kolumnissa kerrotaan, että ”Ukrainan kriisin lopputulos ratkaistaan Moskovassa, Kioassa ja monessa läntisessä pääkaupungissa”. Siis ne maat, jotka nähdään kriisissä merkittäviksi, ovat Venäjä, Ukraina ja nimeltä mainitsemattomat maat, jotka ovat osa suurempaa länttä. Lännen narratiiviselle yhtenäisyydelle haitaksi olisikin, jos asia olisi muotoiltu tarkemmin, vaikkapa näin: ”Ukrainan kriisin lopputulos ratkaistaan Moskovassa, Kioassa, Lontoossa, Berliinissä, Washingtonissa ja Pariisissa.”

Länsi ei ole venäjä

Venäjä ja länsi ovat aineistossa dikotomisessa suhteessa moni eri tavoin. Venäjä on kirjoitusten mukaan kollektiivisempi kuin länsi, joka on puolestaan yksilökeskeinen (ks. esim. 5.4.2014 Vieraskynä). Venäjä ei myöskään ole lännen tavoin liberaali. Erityisesti Putin haluaa vastavoimaa ”liberaalille” lännelle ja korostaa kansallisen identiteetin merkitystä. (Esim. 8.8.2014.) Geopoliittisessa mielessä ”Venäjä ei ole länsimaiden teltassa” (21.8.2014) eivätkä mentaalisessakaan mielessä Venäjän toimet näytä ”loogisilta”, jos niitä tarkastelee ”länsieurooppalaisesta” näkökulmasta (31.8.2014 Kolumni). Venäjällä ja länsimailla on myös ”välirikko”, joka johtuu kamppailusta Ukrainan tulevaisuudesta (13.12.2014), eikä ”paluuta menneeseen ole” (31.3.2014). Toisaalta ”[y]hteisiä etuja on edelleen vaikka kuinka paljon, mutta luottamusta ei ole” (emt.). Kirjoituksissa puhutaankin usein kylmän sodan paluusta, joka on kiristänyt ”Venäjän ja länsimaiden” välejä (30.7.2014 Vieraskynä). Kylmä sota tarkoittaa tässä tapauksessa geopoliittisia intressieroja Ukrainan suhteen ja niiden seurannaisvaikutuksia. Mielenkiintoista on, että vaikka osapuolten välillä on ”välirikko” on niiden välillä silti yhteydenpitoa:

Täysin erilaiset versiot tapahtumista ovat tulleet vakioilmiöksi Venäjän ja länsimaiden yhteydenpidossa Ukrainan kriisin aikana. Ilmiö on tuttu myös Suomessa. (18.11.2014)

Venäläinen viestintä ja joukkoviestimet ovat tunnetusti erilaisia kuin lännessä. Tätä eroa korostetaan myös HS-aineistossani: siinä missä läntiset mediat tuntuvat pyrkivän totuuteen, Venäjän media nähdään vääristelevänä. Esimerkiksi ”läntiset tiedotusvälineet” antavat Ukrainan kriisistä niin tarkan kuvan, että jopa tiedustelupalvelut käyttävät sitä lähteenä (17.4.2014) kun taas Venäjän media toteuttaa ”vinoja uutisointia”, jonka taustalla on välirikkoa ”lännen kanssa” valmistellut Putin (3.3.2014). Ironista on, että Venäjän valheellista mediaa kritisoidessaan HS saattaa itsekin vähintäänkin liioitella totuutta. Tästä esimerkkinä on eräs pääkirjoituskolumni (13.11.2014), joka kenties hyvästä syystä suhtautuu hyvin epäilevästi *Venäjä tänään* -mediakonsernin ilmoitukseen avata *Sputnik*-tietotoimiston toimipiste Helsinkiin. Kirjoitus referoi konsernin johtajan lausuntoa ja kertoo, että Sputnikin tarkoitus on ”antaa maailmasta ’täydempi kuva’ kuin länsimedia tekee”. Kirjoituksessa mainittua termiä ”länsimedia” ei kuitenkaan käytetty konsernin tiedotteessa⁶, jossa kylläkin mainittiin, että on ”maita”, jotka yrittävät vaikuttaa ”niin itään kuin länteen”.

Myös toinen pääkirjoitus (1.11.2014) asettaa lännen ja Yhdysvallat Venäjän vastustajaksi voimakkaammin kuin pääkirjoituksessa siteeratussa venäläisessä lähteessä asia ilmaistaan. Putinin Valdaissa pitämään puheeseen⁷ viitaten HS:n pääkirjoittaja kertoo, kuinka Putin ”syytti länttä ja erityisesti Yhdysvaltoja lähes kaikesta väkivallasta mitä maailmasta löytyy”. Tarkalleen ottaen Putin ei syyttänyt länttä tai Yhdysvaltojakaan ”kaikesta väkivallasta” vaan Putin totesi, että länsi on vähintäänkin ”sulkenut silmänsä” siihen kuuluvien maiden geopoliittisilta väärinkäytöksiltä. Putin tosin mainitsi Yhdysvallat nimeltä kohdassa, jossa hän pahoitteli maan globaalista taloudellista

valtaa. Pääkirjoituksen liioittelevasta tulkinnasta tuleekin mieleen, että kirjoittaja on – kenties tahattomasti – halunnut sillä kärjistää Venäjän ja lännen vastakkainasettelua. Länsi nähdäänkin usein jopa siinä määrin luonnollisena vastavoimana Venäjälle, että länsi vaikuttaa ainoalta Venäjän tekemisistä kiinnostuneelta taholta:

[Kun Venäjä toimi] ensin Georgiassa vuonna 2008 ja nyt Ukrainassa[,] [l]änsimailla ei ollut sotilaallisia keinoja puuttua asioihin, ellei haluttu täysimittaista sotaa Venäjän kanssa. (6.9.2014)

Otteessa siis kerrotaan, että länsimailla ei ollut sotilaallisia keinoja puuttua Georgiaan tai Ukrainaan. Tämä on varmasti totta, mutta otteessa ei kerrota oliko ei-länsimailla tai kansainvälisillä organisaatioilla keinoja. Ilmeisesti ei ollut tai jos oli, niin niillä ei kirjoittajan mielestä ollut ainakaan tässä tapauksessa merkitystä.

Analysoiduista teksteistä tulee usein selväksi myös se, että Venäjä ja länsi ajattelevat eri tavoilla eikä kumpikaan osapuoli ymmärrä toista – edes suomalaiset eivät ymmärrä Venäjää:

[Ymmärryksen puute] näkyy esimerkiksi suhtautumisessa malesialaisen lentokoneen alasampumiseen Itä-Ukrainassa. Moskovassa ei selvästikään hahmotettu, miksi tapahtumasta ja Venäjän käytöksestä tuli käännekohta lännen toiminnassa. (1.8.2014; ks. myös 5.4.2014 Vieraskynä; 31.8.2014 Kolumni)

Yllä oleva kirjoitus julkaistiin otsikolla ”Kreml tuntee Suomen mutta ei länsimaista ajattelua”. Venäjä ja länsi eroavat myös kollektiivisten tunteiden tasolla. Esimerkiksi lännellä (siis Yhdysvalloilla ja EU:lla) kerrotaan olevan kymmenen kertaa enemmän rahaa sotilasmenoihin, mikä pakotteiden kanssa voi saada Venäjän reagoimaan ”aggressiivisesti” (17.9.2014 Vieraskynä). Aggressiivisuudella viitataan venäläisten avoimesti myöntämään mahdollisuuteen, että he käyttävät ydinaseita, mikäli Nato uhkaa Venäjää. Lännen vastuu mielletäänkin suureksi, sillä jos se ärsyttää Venäjää, voi Venäjän reaktiota pitää lännen aiheuttamana. Toisin sanoen Venäjän reaktio olisi tavallaan lännen syy, koska vastapuoli näyttäytyy hätävarjeluun liioittelussaan vailla täyttä ymmärrystä olevana vastapuolena.

Eräs pääkirjoituskolumni (28.9.2014) puolestaan kertoo, että läntisessä Venäjäkuvassa Venäjä on maa, ”joka on yllytetty aggressiiviseen nationalistiseen hurmukseen pelko- ja vihapropagandalla. Julkisia soraääniä on vaimennettu pelottelun lisäksi väkivalloin”. Länsimaisista poiketen venäläiset ovat siis kansallismielisiä, mikä voi olla tottakin. Otteessa Venäjän kansa tosin nähdään olevan ”yllytetyksi” (Putinin vuoksi) kansallismielistä, ikään kuin ilman Putinia venäläiset olisivat avoimempia ulkomailman ja kenties lännen suuntaan. Koska Putinin toisaalta myös kerrotaan (8.8.2014) olevan hyvin suosittu Venäjällä, on mahdollista päätellä, että Putinin yllyttämä kansallismielisyys heijastaa venäläisten toiveita. Samaisessa kirjoituksessa todetaan, että venäläinen kansallismielisyys estää Putinia sopimasta kriisiä lännen kanssa: ”Hurja suosio toisaalta myös pienentää Putinin tilaa kompromissiin lännen kanssa, sillä ylly-

tetty kansallismielisyys ei salli pehmoilua.” Putinin Venäjä onkin ”autoritääriinen ja kovakätinen” (30.11.2014 Kolumni). Useissa kirjoituksissa tämä ilmenee Venäjän sotilasmahdin kasvattamisena, mitä ei nähdä länsimaisiin arvoihin sopivana:

[Neuvostoliiton hajoaminen herätti toiveen, että] Venäjä kääntyy länteen, omaksuu läntiset arvot ja demokratia sekä kytkeytyy läntiseen talousjärjestelmään. [Toisin kävi ja] [l]äntisistä arvoista on sanouduttu irti, ja Venäjän suurvalta-asemaa ollaan häikäilemättömästi palauttamassa. Tähän kuuluu sotilasmahdin kasvattaminen ja sillä pelottelu. (30.9.2014)

Länsimaat näyttäytyy aineistossa Venäjästä erilaisena myös talouden merkityksen suhteen. Venäjä voi kärsiä paljon taloudellisesti kunniansa puolesta: ”Venäjä on valmis maksamaan paljon, jos se pystyy hämmentämään länttä ja puolustamaan kunniaansa” (11.12.2014). Länsi puolestaan arvostaa enemmän taloutta, jopa ihmisoikeuksien kustannuksella. Esimerkiksi Kiinan Tiananmenin aukion tapauksessa ”[l]änsimaat pitivät tärkeämpänä Kiinan markkinoita kuin ihmisoikeuksia” eivätkä asettaneet Kiinalle pakotteita (30.11.2014 Kolumni). Samaisessa kirjoituksessa mainitaan, että ”Yhdysvallat meni aggressiivisuudessa vielä pidemmälle, kun se käynnisti vuonna 2003 Irakin vastaisen sodan muusta maailmasta piittaamatta”. Mielenkiintoista on, että Yhdysvallat nähdään samalla osaksi länsimaita, mutta Venäjän tavoin moraalisesti siitä toisinaan erillään olevaksi. Länsimaat eivät kuitenkaan ole sotaisia yhteisö:

Länsimaat ja Nato eivät kuitenkaan missään nimessä halua sotaa Venäjän kanssa. Sodan välttäminen onkin ainoa tie [vaikka Venäjä miehittäisi Ukrainan]. Tällöin Venäjää on rangaistava, mutta ei sodalla vaan ankarilla talouspakotteilla. (16.4.2014 Muut lehdet - Karjalainen)

Kirjoituksista ilmenee, että lännen Venäjä-pakotelinja on rationaalinen, mutta Venäjän toteuttama ulkopoliittinen linja itsetuhoinen. Eräessä pääkirjoituksessa uskotaankin, että kun venäläiset joutuvat pakotteiden vuoksi tarpeeksi pitkään käyttämään venäläisiä tuotteita, heidän isänmaallisuutensa kärsii. Oletuksena on, että Venäjäksi oppii arvostamaan länsimaisuutta, kunhan sen ensin ottaa siltä pois:

[Pakotteiden alkaessa kunnolla vaikuttaa Venäjällä] [r]uoka sen sijaan ei loppu, vaikka valikoima kyllä vaihtuu. Varsinkin Moskovassa ja Pietarissa valtaosa elintarvikkeista on ollut tuontitavaraa. Ehkä jossain vaiheessa venäläinen liha osoittautuu heikoksi, kun isänmaallisuutta on pureksittu tarpeeksi. (8.8.2014; ks. myös 5.3.2014)

Venäjän heikkoa tulevaisuudentajua ja kausaalisuuden ymmärtämistä pohdittiin myös toisessa kirjoituksessa, jossa todettiin, että venäläiset eivät ehkä tajua pakotteiden ja huonojen välien yhteyttä vasta viiveellä tapahtuvaan huonoon talouskasvuun: ”[Yhdysvaltain vähentynyt into investoida Venäjälle] alkaa näkyä kuukausien kuluttua talouskasvussa, eikä sitä silloin ehkä osata liittää pakotteisiin” (18.7.2014).

Ukraina, kriisin maantieteellinen keskipiste, esiintyy aineistossa bipolaarisesti osin länsimielisenä ja osin Venäjä-mielisenä, mutta toimijuudeltaan hyvin vähäisenä valtiona, joka on ikään kuin sivuosassa suuressa lännen ja Venäjän kesken käydyssä taistelussa. Ukrainan länsimielisyydestäkään ei kerrota muuta kuin, että ukrainalaisilla on pyrkimys EU:hun. Vaikuttaakin siltä, että kutsumalla Ukrainassa esiintyvää EU-pyrkimystä ”ukrainalaisten länsimielisyydeksi”, narratiivi hakee tukea lännestä ja myös tukea kuvitellulle lännelle. Joka tapauksessa on kiintoisaa, kuinka Ukraina näyttäytyy aineistossa suhteellisen voimattomana toimijana, joka pystyy korkeintaan ilmaisemaan länsi- tai Venäjä-mielisyyttään. Venäjä on kautta aineiston väkivaltainen lännen koettaessa lähinnä ”taivutella” Venäjää (ks. alla olevan lainaus). Lisäksi Venäjä haluaa Ukrainalle talousvaikeuksia ja epävakautta, jotta Ukrainasta ei tulisi länsimaista. Kirjoituksissa lännen ei kuitenkaan kerrota haluavan Venäjä-vastaisuutta Ukrainassa. Mutta missään ei sanota, mitä itse asiassa on Ukrainan länsimaisuus:

Länsimaat pyrkivät taivuttamaan Venäjää muuttamaan toimintaansa Ukrainassa asettamalla Venäjän sotatoimille pakottein yhä kovemman hinnan. Venäjälle väkivalta on vuorostaan keino lisätä Ukrainan talousvaikeuksia ja epävakautta sekä estää maan vakautuminen länsimaana. (13.12.2014)

Ukrainan toimijuutta vähentää myös narratiivi, jonka mukaan länsi on vastuussa Ukrainasta. Länsi on esimerkiksi ”epäonnistunut Ukrainassa 20 vuotta” (18.3.2014) ja ”[l]änsimaat ovat lietsoneet ukrainalaisten toiveita yhdentymisestä ilman vakavia ponnistuksia niiden täyttämiseksi” (10.4.2014 Kolumni). Lisäksi ”[l]änsimaiden vastuulla on saada Venäjä lopettamaan Ukrainan sotilaallinen painostaminen” (15.4.2014). Ukrainan toimijuudesta nähdään viitteitä, mutta ei kovin hyvässä valossa, sillä Ukraina on ollut liian herkkäuskoinen: ”Ukrainan uusi, väliaikainen hallinto ehkä luotti liikaa lännen ja Naton haluun suojella maata Venäjältä” (16.4.2014 Muut lehdet - Karjalainen).

Toisinaan HS:n teksteissä on voimakkaankin itse- tai länsikriittinen ote, mikä sekin – samoin kuin epäyhtenäisyys-narratiivi – vahvistaa länttä yhteisönä. Kuvitellun yhteisön olemassaolon kannalta ei ole niin väliä, onko yhteisö hyvä vai huono, kunhan se on edes jotain ja sen kerrotaan yhtenä kokonaisuutena olevan tätä jotain:

Länsi ei ole itse noudattanut [kansainvälisen oikeuden normeja] johdonmukaisesti. Venäjä on jo pitkään nostanut esiin Kosovon ja Irakin sotien kaltaisia tapauksia, joissa Yhdysvallat ja monet EU-maat ovat heikentäneet muiden valtioiden poliittista vakautta tai käyttäneet sotilaallista voimaa kansainvälisestä oikeudesta piittaamatta. (17.9.2014 Vieraskynä)

Eräässä pääkirjoitusaukeaman kolumnissa (30.11.2014) kerrotaan Venäjä syyllistyneen samanlaisiin moraalittomuuksiin kuin Kiina ja Yhdysvallat, mutta todetaan, että ”jossain menee raja”. Epäreilu maailma ei kohtele kaikkia maita tasapuolisesti: ”On suurvaltoja ja niitä suurempia valtoja”. Kirjoituksessa ilmeisesti halutaan sanoa, että

Venäjä ei ole tarpeeksi suuri tehdäkseen moraalittomuuksia (ks. myös 5.4.2014 Vieraskynä), mikä lienee kaikessa kyynisydessäänkin realistinen arvio. Kirjoituksessa Venäjää verrataan Kiinaan, joka ”nauttii laajaa arvostusta, koska on kuristaan ja kovaotteisuudestaan huolimatta synnyttänyt vaurautta ja tulevaisuudenuskoa”. Venäjistä ilmeisesti ajatellaan, että se olisi parempi valtio, jos se kovaotteisuudellaan synnyttäisi edes vaurautta tai tulevaisuudenuskoa⁸. Kiina mielletään tässä kirjoituksessa tavallaan länsimaisemmaksi kuin Venäjä, koska se on ”demokratisoitunut” ja ”maan talous ja kansalaisten mahdollisuudet ovat mullistuneet”. Lisäksi ”Kiina on pidättäytynyt sotilaallisista seikkailuista”. Kirjoituksessa myös Yhdysvallat tunnustetaan sotaseikkailijaksi, mutta erotetaan Venäjistä sillä perusteella, että Yhdysvallat sentään ”katuu” geopoliittisia virheitään ja tarpeen vaatiessa vaihtaa maalle uuden johdon. Tämä konotoi, että ei-länsimainen Venäjä ei ole kykenevä moraaliseen itsereflektioon, ei reagoi huonoon johtajuuteen eikä pyri parantamaan tapojaan. Kun Venäjä/Putin ehdottaa uusia geopoliittisia neuvotteluja, lännellä on syytä suhtautua niihin epäilevästi:

Putin esitti myös neuvotteluja kansainvälisen järjestyksen uusista perusteista. Venäjä on aiemminkin tehnyt vastaavia ehdotuksia. Lännessä ne on nähty ennen kaikkea hyökkäyksinä nykyisiä turvallisuusrakenteita vastaan. (1.11.2014)

Pohdinta

Vaikka globalisaation myötä kansat ja valtiot muistuttavat yhä enemmän toisiaan, voivat niiden kulttuuriset identiteetit tulla toisiinsa verrattuna dikotomisemmiksi. Toisin sanoen: kuvitellut yhteisöt painottavat erontekoa muihin ja ovat taipuvaisia ikään kuin väärentämään itsensä koherenteiksi (Bhatnagar 1986, 3–5). Ryhmät, kansakunnat ja kansojen väliset ryhmittyvät, kuten länsimaat, ovat olemassa hajanaisen geopoliittisen yhteytensä lisäksi huomattavasti voimakkaammin mentaalisisinä rakennelmina. Yhteisöjen välisen kontrastin ja yhteisön sisäisen koherentiuden luominen on tärkeää, ja kuvitellun yhteisön elinvoimaisuus onkin riippuvainen vastakkainasettelusta. Toiset ja meidät on liioiteltava, ja pienissäkin vihjeissä on nähtävä merkkejä suuresta yhtenäisyydestä tai erosta. Tärkeää on myös ”unohtaa”, että se mitä ”me” olemme on läsnä myös ”heidän” keskuudessaan. (Vila 2003; Cohen 1985, 111–117.)

Sisäisen koherenssin tavoittelu ja ulkoinen eronteko näkyvät tutkimassani aineistossani selvästi. Aineistosta hahmottui kolme erityistä tulokulmaa, narratiivia tai tapaa puhua lännestä. Ensimmäinen tapa esittelee moninaisten määritelmien kokonaisuuden, joka osoittaa länsi-käsitteen sumeuden. Sen puitteissa länsi on kulttuurinen, sosiaalinen, moraalinen ja/tai geopoliittinen, vaihteleva kokonaisuus, jonkinlainen positiivinen kokonaisuus kansoja, johon Suomi ainakin jossain määrin kuuluu. Sumeudesta huolimatta tämä länsi on olemassa pitkälti siitä banaalista syystä, että asioita kutsutaan länsimaisiksi. Toinen puhetavoista esittelee epäyhtenäisen lännen, jonka tulisi aineiston mukaan olla yhtenäisempi ja siten vahvempi, koska sitä vastassa on ulkoinen uhka. Vaikka näin ymmärretty länsi on pikemminkin toive kuin todellinen

tila, oksidentalisisessa mielessä on positiivista, että on sentään olemassa jotain, joka on epäyhtenäinen. Kolmas tavoista puolestaan määrittelee lännen negaation kautta: länsi ei ole Venäjä. Tapa on selkeä ja ymmärrettävä, kun otetaan huomioon, miten heterogeeninen ja vaihteleva kokonaisuus länsi on: on helpompi kertoa mitä länsi *ei* ole.

Kaikkia edellä mainittuja puhetapoja yhdistää se kenties tautologinen seikka, että niissä toistetaan termejä länsi ja länsimainen, mutta ei anneta niille koherenttia sisältöä. Aineistossa ei määritellä edes oksidentalisiselle narratiiville tärkeitä asioita, kuten länsimaista demokratiaa, vapautta, moraalia, oikeustajua, taloutta, ajattelua tai muita abstrakteja elementtejä. Kenties niiden määritelmiä pidetään itsestään-selvyyksinä. Voi myös olla, että käsitteiden monitulkintaisuuden vuoksi käytetään mieluummin ytimekkäämpää länsi-termiä. Pohjimmiltaan lännen attribuutit ovatkin hyvin temporaalisia, kontekstisidonnaisia ja tukeutuvat toistoon. Kuten Stuart Hall (1995, 276) toteaa, ajatuksemme idästä ja lännestä eivät ole koskaan olleet vapaita myyteistä ja fantasiasta eivätkä ne vielääkään tarkoita maantieteellistä paikkaa, vaan viittaavat pikemminkin rönsyilevään ideologiaan.

Kaikki tämä näkyy myös HS:n aineistossa ja yleisemminkin oksidentalisisissa diskursseissa, joissa ympäri maailmaa löytyviä kansojen, valtioiden ja ideologioiden hyviä puolia kuvataan tarpeen mukaan länsimaisiksi. Länsi haluaa vakautta, rauhaa ja kumppanuutta. Ja jos jotkut länsimaiset valtiot eivät niitä halua tai niillä on (Venäjälläkin ilmeneviä) kansallismielisiä tai sotilaallisia valtapyrkimyksiä, niin kyseisiä maita ei käsitellä länsimaina, vaan yksittäisinä toimijoina ilman assosiaatioita länteen. Mieleen tulee klisee urheilujournalismista, joissa voitosta kilvoittelee ja ottaa kunnian koko kansa, mutta häviöstä yksittäinen urheilija tai joukkue. Tutkimisani teksteissä Venäjä hajottaa ja hallitsee, haluaa epävakautta ja puuttuu maiden sisäisiin asioihin. Länsi ei sen sijaan toimi niin kuin Venäjä. Tarkempi analyysi osoittaa, että tällä tarkoitetaan, että ei länsi ei toimi ainakaan *juuri nyt* niin kuin Venäjä. Vielä tarkempi analyysi osoittaa, että ei ainakaan *juuri nyt, Ukrainassa* eikä ainakaan *samanlaisin metodein* kuin Venäjä.

Vastakarvaan lukemisestani huolimatta en väitä, että HS:n pääkirjoitusaukeamilta aukeneva oksidentalismi olisi jonkinlainen journalistinen virhe, etnosentrinen vinouma tai HS:n rakentama illuusio. Länsi ei suinkaan ole fantasiaa. Eriasteinen usko länsimaisuuteen on globaalia, puhumattakaan yleisemmästä taipumuksesta kuvitella yhteisöjä koherenteiksi kokonaisuusiksi. Emme pysty kokemaan edes kyläyhteisöä niin kattavasti, että se tekisi mielikuvituksestamme ja empirian puutetta kompensoivista yleistyksistämme tarpeettomia. Thomas Hylland Eriksenin (2005) mukaan kuvittelemme jopa äitimme, suurista ihmispopulaatioista puhumattakaan. Kaikki yhteisölliset kuvitelmat kuitenkin perustuvat jossain määrin sosiaaliseen todellisuuteen, mutta myöskin luovat sitä. HS on yksi tämän yleisen maailmankatsomuksellisen tendenssin monista kanavista, joka samalla toki myös vahvistaa oksidentalistista katsomusta.

HS:n sivuilta ei tule vastaan epäilystäkään siitä, että länsimaat olisi jotenkin ongelmallinen tai sumea käsite. Länsimaita kohtaan kulttuurina, taloudellisena yhteisönä

tai geopoliittisena toimijana voidaan kylläkin osoittaa kritiikkiä, mutta itse käsitettä ei kyseenalaisteta. Tästä johtuen – jos vastakarvaan mennään vahvemmin – voidaan mieltiä, onko HS:n oksidentalisisessa narratiivissa kysymys tietoisesta länsimaisen yhteisön vahvistusagendasta. Jos esimerkiksi osa ukrainalaisista haluaa Ukrainan liittyvän EU:hun, mutta HS:n kirjoituksessa tätä halua kuvataan ”länsimielisyydeksi”, on mahdollista ajatella, että kyseisellä mikronarratiivilla pönkitetään suurta kertomusta EU:sta osana suurempaa länttä.

HS:n aineistosta rakentuva länsi on ristiriitainen joukko valtioita, joita yhdistävät jossain määrin samankaltaiset tavat toteuttaa kansanvaltaa, taloutta ja lainsäädäntöä sekä usko itseensä ja lännen ulkopuolella vaikuttaviin yhteisiin vihollisiin. Voidaan-kin sanoa, että tässä artikkelissa analysoidut kirjoitukset ovat tarkkanäköisiä, kun ne valittavat lännen epäyhtenäisyyttä, mutta hajamielisiä unohtaessaan mainita, että länsi ei ehkä ole koskaan ollutkaan yhtenäinen. Niin valtiot, kansat ja kansojen liittoumat kuin itä ja länsikään eivät ole monoliittisiä toimijoita, vaan ne ovat yhteydessä toisiinsa monilla eri tasoilla, monimutkaisesti, eri kokoonpanoilla, yksinään, pareittain, yksilöinä, yksilön eri rooleissa. Kenties johtavan sanomalehden kirjoitusten tulisi paremmin vastata tätä monoliitteja kaihtavaa todellisuutta. Jos se ei tee niin, vaarana on orientalismin kaltainen karkea yleistys, kuviteltu yhteisö, jossa lukemattomat pienet erilaiset palaset kuvitellaan saumattomaksi kokonaisuudeksi. Edward Said (1995) kirjoitti aikoinaan, että eurooppalaisten mielestä kaikki, mikä on Marokon ja Japanin välillä, edustaa monoliittia nimeltään Orientti. Samoin voisi pohtia, onko järkevää kutsua länsimaiksi kaikkea Venäjän länsipuolella sijaitsevaa, muuten kuin puhtaasti maantieteellisessä mielessä.

Yhteisöllisyys voi sinänsä olla hyvä asia ja järjestäytymisellä yhteisen nimen tai nimittäjän alle voidaan saavuttaa paljon hyvää. Eri asia on, jos samalla luodaan essentialistisia vastakkainasetteluja ja kuvitellaan ulkopuolisten olevan moraaliltaan ja maailmankuvaltaan niin erilaisia, että heitä ei voi ymmärtää. Jos ryhmä maita ja kansoja kuvataan erityisen oikeamieliseksi, demokraattiseksi ja liberaaliksi läneksi, on ehkä tarve havaita sen rajalla erityisen korruptoitunut, rikollinen ja uhkaava Venäjä (esim. Hallikainen 2003; Pietiläinen 2011). HS:n kaltaisella suurilevikkisellä päivälehdellä on merkittävä vaikutus vuoropuheluiden sisältöihin. Jos molemmat osapuolet essentialisoivat toisensa, on vuoropuhelu vaikeaa, koska länsimainen on automaattisesti Venäjää vastaan ja päinvastoin. Tässä mielessä Venäjän ja lännen vastakkainasettelu muistuttaa kurojen dialogia jota leimaa symmetrinen autismi (vrt. Avruch & Black 2001, 13).

Länsi on sumea, mutta mitä sitten. Kuinka merkittävää on tarkastella oksidentalistisia narratiiveja? Onko länsimaisuus-uskossa kyse nationalismiin kaltaisesta ryhmähengestä tai jopa hurmuksesta, joka on normalisoitunut julkiseen keskusteluun niin, että sen todellisuus pohjaa ei kyseenalaisteta, mutta jolla on vakavia geopoliittisia seurauksia? Vai onko oksidentalismien tutkimisessa kysymys vain tutkijan saivartelusta, koska kaikki joilla on vähänkin medialukutaitoa tietävät, että elämme kuitenkin läpikotaisin imaginäärisessä, diskurssien, narratiivien ja kuviteltujen yhteisöjen hallitsemassa maailmassa, jota journalismikaan ei voi paeta? Oli niin tai näin, oksidentalismi on joka

tapauksessa osa mittavaa identiteettipoliittista prosessia ja samalla sosiaalisen kontrollin mekanismi. Toistamalla mitä länsi on ja ketkä ovat länsimaisia, suljetaan välttämättä maita ja kansoja määritelmän ulkopuolelle. Länsimaiden mentaalinen kartoittaminen myös korostaa jaettuina ominaisuuksia erojen kustannuksella. (Carrier 2003: 9; Péteri 2010: 2–3). Oksidentalismien vakavuus on lopulta makuasia, mutta selvää on, että suuri kertomus länsimaista auttaa uskomaan lännen ja ei-lännen olemassa oloon ja siihen, että näillä kahdella on merkittäviä ja kenties yhteensovittamattomia eroja.

Viitteet

- 1 Tässä artikkelissa suhtaudun länteen ja länsimaihin erisniminä, jotka viittaavat sumeaan valtioiden ja/tai alueiden kokoonpanoon. Koska tutkimassani aineistossa länsi tai länsimaat kirjoitetaan pienellä alkukirjaimella ikään kuin ne olisivat yleisnimiä, kirjoitan tekstin sujuvuuden vuoksi ne itsekin pienillä alkukirjaimilla.
- 2 Yhtenä merkittävänä hankkeena mainittakoon helmikuussa 2015 Tampereen yliopistossa alkanut *Ukrainan kriisi mediassa*, ks. <http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/tutkimus/ukrainan-kriisi-mediassa.html>
- 3 Kun kyseessä on pääkirjoitus, viittaan siihen ilmoittamalla ainoastaan päivämäärän. Kun kyseessä on joku muu pääkirjoitusaikeaman kirjoitus, viittaan siihen ilmoittamalla päivämäärän lisäksi kirjoituksen tyyppin (esim. 17.9.2014 Vieraskynä).
- 4 Esimerkiksi G8- ja G7-maat ilmaistaan usein johtavina ”länsimaina”, vaikka Japani kuuluu molempiin ja Venäjä kuului edelliseen (ks. esim. 10.3.2014).
- 5 Tämä selvisi Telegraphin 16.11.2014 julkaisemasta uutisesta otsikolla ”G20: Russia urged to stop meddling in Ukraine”, ks. www.telegraph.co.uk/news/worldnews/11233880/G20-Russia-urged-to-stop-meddling-in-Ukraine.html.
- 6 <http://sputniknews.com/russia/20141110/1014569630.html>
- 7 <http://www.russianmission.eu/en/news/president-vladimir-putins-address-plenary-meeting-valdai-international-discussion-club%E2%80%99s-xi-ses>
- 8 Voidaan toki pohtia mahdollisuutta, että ehkä Venäjä synnyttääkin kovaotteisuudellaan vaurautta ja tulevaisuudenuuskoa, mutta ei lännessä.

Kirjallisuus

- Anderson, Benedict (2006 [1983]). *Imagined Communities*. London: Verso.
- Appelbaum, Nancy P. (2003). *Muddied Waters: Race, Region, and Local History in Colombia, 1846–1948*. Durham: Duke University Press.
- Avruch, Kevin & Black, Peter W. (2001). Conflict resolution in intercultural settings. Problems and prospects. Teoksessa: Chew, Pat K. (toim.). *The Conflict and Culture Reader*. New York: New York University Press, 7–14.
- Bhatnagar, Rashmi (1986). Uses and limits of Foucault: A study of the theme of origins in Edward Said's "Orientalism." *Social Scientist* 16: 7, 3–22.
- Billig, Michael (1995). *Banal Nationalism*. London: Sage.
- Bozdağ, Çiğdem (2014). Policies of media and cultural integration in Germany: From guestworker programmes to a more integrative framework. *Global Media and Communication* 10: 3, 289–301.
- Bruner, Jerome (1991). Narrative construction of reality. *Critical Inquiry* 18: 1, 1–21.
- Carrier, James G. (1995). Introduction. Teoksessa: Carrier, James G. (toim.). *Occidentalism: Images of the West*. Oxford: Oxford University Press, 1–32.
- Cobb-Roberts, Deirdre; Dorn, Sherman & Shircliffe, Barbara J. (toim.) (2006). *Schools as Imagined Communities: The Creation of Identity, Meaning, and Conflict in U. S. History*. New York: Palgrave Macmillan.

- Cohen, Anthony P. (1985). *The Symbolic Construction of Community*. New York: Tavistock.
- Eriksen, Thomas Hylland (2005). *Before and After Nationalism*. Vierailuluento Jyväskylän yliopistossa, 14.4.2005.
- Femenia, Nora (1996). *National Identity in Times of Crises: The Scripts of the Falklands-Malvinas War*. New York: Nova Science Publishers.
- Freidenberg, Judith (2009). *The Invention of the Jewish Gaucho: Villa Clara and the Construction of Argentine Identity*. Austin: University of Texas Press.
- Fulton, Helen (2005). Print news as narrative. Teoksessa: Fulton, Helen; Huisman, Rosemary; Murphet, Julian & Dunn, Anne (toim.). *Narrative and Media*. Cambridge: Cambridge University Press, 218–244.
- Gergen, Kenneth J. (1997). Who speaks and who replies in human science scholarship? *History of the Human Sciences* 10: 3, 151–173.
- Gergen, Kenneth J. & Gergen, Mary M. (1983). Narratives of the self. Teoksessa: Sarbin, Theodore R. & Scheibe, Karl E. (toim.). *Studies in Social Identity*. New York: Praeger, 254–273.
- Gruzd, Anatoliy; Wellman, Barry & Takhteyev, Yuri (2011). Imagining Twitter as an imagined community. *American Behavioral Scientist* 55: 10, 1294–1318.
- Hallikainen, Anna (2003). *Venäjän kahdet kasvot. Maakunnallisten ohjelma-asiakirjojen ja vertailuaineiston välittämä Venäjä-kuva*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hemánus, Pertti (1972). Sanomalehtikirjoituksen päämääristä ja keinoista. *Tampereen yliopiston tiedotustutkimuksen laitoksen monistesarja* 10/1972. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hsu, Madeline Y. (2000). Migration and native place: Qiaokan and the imagined community of Taishan county, Guangdong, 1893-1993. *The Journal of Asian Studies* 59: 2, 307–331.
- Huff, Cynthia (2005). *Women's Life Writing and Imagined Communities*. New York: Routledge.
- Hyvärinen, Matti (2010). Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa: Ruusuvoori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.). *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 90–118.
- Hägg, Samuli (2010). Narratologisten käsitteiden soveltaminen kulttuurintutkimuksessa. Teoksessa: Pöysä, Jyrki; Järviluoma, Helmi & Vakimo, Sinikka (toim.). *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijain seura, 117–137.
- Immonen, Kari (1990). *Suomalaisten Venäjä-kuva ja uusi Neuvostoliitto*. Kuopio: Snellman instituutti.
- Jouhki, Jukka (2007). Kolonialismin kaikuja. Yasukuni, Japani ja Etelä-Korean kansallisen identiteetin rakentaminen korealaisessa uutismediassa. *Lähde – historiatieteellinen aikakauskirja* 4, 139–153.
- Jouhki, Jukka (2009). Dokdo island dispute: Korean reconstruction of history and national identity in user-created content media. Teoksessa: Maj, Anna & Riha, Daniel (toim.). *Digital Memories: Exploring Critical Issues*. Oxfordshire: Inter-Disciplinary Press, 179–187.
- Jouhki, Jukka (2013). Länsimaisuus Helsingin Sanomissa. Huomioita kuvitellun yhteisön diskursiivisista rakenteista. Konferenssipaperi, *Länsimaisuus-workshop*, Jyväskylän yliopisto, 21.11.2013.
- Kangas, Anni (2007). *The Knight, the Beast and the Treasure. A Semiotic Inquiry in the Finnish Political Imaginary on Russia, 1918–1930s*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kielitoimiston sanakirja* (2015). Helsinki: Kielitoimisto ja Kielikone Oy. Saatavilla: <https://mot.kielikone.fi/mot/jyu/netmot.exe?motportal=80> (luettu 24.2.2015).
- Koski, Kaarina (2007). Narratiivisuus uskomusperinteessä. *Elore* 14: 1, 1–21. Saatavilla: http://www.elore.fi/arkisto/1_07/kos1_07.pdf (luettu 10.4.2015).
- Koskinen-Koivisto, Eerika (2013). *A Greasy-Skinned Worker – Gender, Class and Work in the 20th-Century Life Story of a Female Labourer*. Etnologian väitöstudium, Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5517-5> (luettu 11.6.2014).
- Laine, Jussi (2015). No news is good news? Making the Finnish public image of Russia. *GeoJournal* 80: 1, 93–112.
- Llobera, Joseph R. (1994). State and nation in medieval France. *Journal of Historical Sociology* 7: 3, 343–362.
- Lounasmeri, Lotta (toim.) (2011). *Näin naapurista. Median ja kansalaisten Venäjä-kuvat*. Helsinki: Vastapaino.
- Lakomäki, Sami; Latvala, Pauliina & Laurén, Kirsi (2011). Menetelmien jäljillä. Teoksessa: Lakomäki, Sami; Latvala, Pauliina & Laurén, Kirsi (toim.). *Tekstien rajoilla: Monitieteisiä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin*. Helsinki: SKS, 7–27.
- McInerney, Jeremy (2010). *The Cattle of the Sun: Cows and Culture in the World of the Ancient Greeks*. Princeton: Princeton University Press.

- McNamara, Katleen R. (2011). The EU as an imagined community? Konferenssiesitelmä, *European Union Studies Association Meetings*, Boston (MA), 3.3.2011.
- Opp, James (2007). Prairie commemorations and the nation: The golden jubilees of Alberta and Saskatchewan, 1955. Teoksessa: Hillmer, Norman & Chapnick, Adam (toim.). *Canadas of the Mind. The Making and Unmaking of Canadian Nationalisms in the Twentieth Century*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 214–233.
- Peelo, Moira (2006). Framing homicide narratives in newspapers: Mediated witness and the construction of virtual victimhood. *Crime, Media @ Culture* 2: 2, 159–175.
- Péteri, György (2010). Introduction: The oblique coordinate systems of modern identity. Teoksessa: Péteri, György (toim.). *Imagining the West in Eastern Europe and the Soviet Union*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1–2.
- Pietilä, Jyrki (2008). Kirjoitus, juttu, tekstielementti. *Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyypin kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000. Osa I*. Jyväskylä Studies in Humanities 111. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pietiläinen, Jukka (2011). Näin syntyy skandaali venäläisittäin – ja suomalaisittain. Teoksessa: Kivimäki, Sanna (toim.). *Journalismikritiikin vuosikirja 2011. Media @ viestintä* 34: 1, 127–133.
- Rahkonen, Juho (2006). *Journalismi taistelulentänään. Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003–2004*. Tampere: Tampere University Press.
- Resina, Joan Ramon (2003). From rose of fire to city of ivory. Teoksessa: Resina, Joan Ramon & Ingenschay, Dieter (toim.). *After-Images of the City*. Ithaca: Cornell University Press, 75–122.
- Robertson, Alexa (2001). Us, them and television news narratives: Constructing Europe in TV News Broadcasts. Esitelmä *Narrative, Identity and Order* -konferenssissa, Tampere, 13.–15.9.2001.
- Ruddick, Andrea (2013). *English Identity and Political Culture in the Fourteenth Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Said, Edward W. (1995 [1978]): *Orientalism. Western Conceptions of the Orient*. New York: Penguin Books.
- Scheiner, Irwin (1998). The Japanese village: Imagined, real, contested. Teoksessa: Vlastos, Stephen (toim.). *Mirror of Modernity: Invented Traditions of Modern Japan*. Berkeley: University of California Press, 67–78.
- Sims, Christopher (2012). Occidentalism at war: Al-Qaida's resistance rhetoric. *Other Modernities* 8: 206–220.
- Spencer, Jonathan (2003). Occidentalism in the East: The uses of the West in the politics and anthropology of South Asia. Teoksessa: Carrier, James G. (toim.). *Occidentalism: Images of the West*. Oxford: Clarendon Press, 234–257.
- Trahar, Sheila (2009). Beyond the story itself: Narrative inquiry and autoethnography in intercultural research in higher education. *Forum: Qualitative Social Research* 10: 1. Saatavilla: www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1218/2653#g5 (luettu 29.4.2015).
- Ukkonen, Taina (2003). Kertomisen voima. *Elore* 10: 2. Saatavilla: http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_03/ukk203.html (luettu 24.4.2015).
- Uusi suomen kielen sanakirja* (2015). Helsinki: Gummerus ja Kielikone Oy. Saatavilla: <https://mot.kielikone.fi/mot/jyu/netmot.exe?motportal=80> (luettu 24.2.2015).
- Uusimäki, Juho (2013). *Venäjän asema ja roolit Helsingin Sanomien ulko- ja turvallisuuspoliittisissa mielipiteissä ja näkemyksissä vuosina 2009–2011*. Pro gradu -tutkielma, Kansainväliset suhteet, Lapin yliopisto.
- Vihavainen, Timo (toim.) (2004). *Venäjän kahdet kasvot: Venäjä-kuva suomalaisen identiteetin rakennuskivenä*. Helsinki: Edita.
- Vihavainen, Timo (2013). *Ryssäviha. Venäjän-pelon historia*. Helsinki: Minerva.
- Vila, Pablo (2003). Processes of identification on the U.S.-Mexico border. *The Social Science Journal* 40: 4, 607–625.
- Woltering, Robbert (2011). *Occidentalism in the Arab World: Ideology and Images of the West in the Egyptian Media*. New York: I. B. Tauris.
- Wortham, Stanton (2001): *Narratives in Action. A Strategy for Research and Analysis*. New York: Columbia University.
- Youssef, Mervat (2008). *Negotiating National Identity on Newspaper Opinion Pages in Times of Crisis: The Case of Arab-Americans*. Ann Arbor: UMI Dissertations Publishing, University of Iowa.